

Психологія цифрового впливу

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Другий (магістерський)</i>
Галузь знань	<i>C - соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини</i>
Спеціальність	<i>C5 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів та медіація</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)</i>
Рік підготовки, семестр	<i>1 курс, 2 семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кред. ЄКТС/120 годин лекції 16 год., практичні заняття 30 год., самостійна робота 74 год.</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Залік, МКР</i>
Розклад занять	<i>https://schedule.kpi.ua/</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор і практичні: докт. соціолог. наук, Кухта Мирослава Павлівна miroslavakukhta@gmail.com</i>
Розміщення курсу	<i>https://classroom.google.com/u/0/c/ODM1MTE3MDA2MDQx?hl=ua</i>

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Навчальна дисципліна «Психологія цифрового впливу» спрямована на опанування студентами магістерського рівня сучасних підходів до аналізу психологічних механізмів впливу в цифровому середовищі, а також на формування здатності критично інтерпретувати ефекти алгоритмічно опосередкованої комунікації для індивіда та спільнот. Курс поєднує психологічну, соціально-психологічну та критично-цифрову оптику, забезпечуючи глибоке розуміння того, як платформи, алгоритми, моделі персоналізації, дизайн інтерфейсів та цифровий контент впливають на увагу, емоції, судження, поведінку та відчуття суб'єктності сучасної людини.

Вивчення дисципліни передбачає аналіз концепцій цифрової соціалізації, економіки уваги, переконувального та маніпулятивного дизайну, феноменів цифрової залежності, страху втрати можливостей (FOMO), тривожності, пов'язаної з інформаційним перенавантаженням, а також психологічних наслідків таргетованої реклами, політичного мікротаргетингу, дезінформації, мов ворожнечі та токсичних онлайн-взаємодій. Окрему увагу приділено психології алгоритмічного посередництва (фільтраційні бульбашки, рекомендуючі системи, рейтинги, лайки, репости), цифровій

вразливості різних соціальних груп та стратегіям психологічно обґрунтованої цифрової гігієни й самозахисту.

Предметом вивчення дисципліни є психологічні механізми формування, підтримання та трансформації установок, емоційних станів, поведінкових патернів та ідентичностей під впливом цифрових медіа та інтелектуальних систем, що опосередковують доступ до інформації, комунікацію та соціальну взаємодію. Особливий акцент робиться на взаємозв'язку між індивідуальною психікою, груповою динамікою та архітектурою цифрових платформ, які цілеспрямовано конструюють середовище для утримання уваги, стимулювання залученості та керування поведінкою користувачів.

Комунікація з викладачем здійснюється на лекційних та практичних заняттях, а також у межах індивідуальних і групових консультацій згідно з розкладом, розміщеним на сайті кафедри соціології.

Метою дисципліни є формування у студентів здатності інтегрувати психологічні та соціально-психологічні підходи до аналізу цифрового середовища, критично оцінювати психологічні ефекти цифрового впливу на особистість і групи та застосовувати науково обґрунтовані знання для інтерпретації, діагностики й пом'якшення ризиків, пов'язаних з алгоритмічно опосередкованими практиками впливу.

У процесі вивчення дисципліни здобувачі також набувають практичних умінь:

- аналізувати інтерфейси, механіки платформ та окремі цифрові продукти з погляду використаних психологічних механізмів впливу (переконання, підкріплення, формування звички, емоційна активація, соціальне порівняння);

- виявляти ознаки маніпулятивних практик у цифровому середовищі (дезінформація, «темні патерни» дизайну, агресивний таргетинг, експлуатація вразливостей) та формувати науково обґрунтовані стратегії психологічної протидії;

- інтерпретувати психологічні наслідки персоналізації, фільтраційних бульбашок, алгоритмічного сортування та рекомендаційного контенту для формування уявлень про себе, інших та світ;

- проєктувати та здійснювати елементарні емпіричні дослідження психології цифрового впливу з дотриманням етичних вимог до роботи з респондентами та цифровими даними;

- застосовувати принципи цифрової гігієни, психологічного самозахисту та підтримки благополуччя для розроблення рекомендацій користувачам, спільнотам та інституціям щодо зниження негативних ефектів цифрового впливу та посилення суб'єктності в цифровому середовищі.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Дисципліна «Психологія цифрового впливу» опановується після проходження студентами базових і профільних курсів бакалаврату, що формують теоретичний, методологічний та аналітичний фундамент для інтерпретації соціальних і психологічних процесів у сучасному цифровому середовищі. Передусім йдеться про такі дисципліни, як «Загальна соціологія – 1, 2», «Історія соціології – 1, 2», «Україна в контексті історичного розвитку Європи», «Загальна теорія розвитку», «Теорія і історія врегулювання конфліктів», а також інші нормативні та вибіркові курси, які забезпечують базову соціологічну, психологічну, історичну та методологічну підготовку.

У структурно-логічній схемі освітньої програми дисципліна посідає проміжне місце між фундаментальною соціологічною підготовкою та спеціалізованими магістерськими курсами, що зосереджені на інтелектуальному аналізі соціальних процесів і сучасних цифрових практиках. Курс перебуває у змістовному та методологічному зв'язку з дисциплінами «Комп'ютерний аналіз соціальної інформації та візуалізація даних», «Аналітична соціологія та соціальна поведінка: сучасні підходи», «Форсайт методологія в аналізі та моделюванні соціальних процесів». Саме ці дисципліни формують у студентів загальну рамку цифрової грамотності, методи аналізу соціальних даних та розуміння того, як цифрові інструменти та інтелектуальні системи трансформують соціальну взаємодію.

Засвоєння змісту дисципліни «Психологія цифрового впливу» є важливим етапом для подальшого академічного і професійного розвитку студентів магістерського рівня. Опанування її змісту дозволяє ефективніше сприймати й аналізувати матеріал інших дисциплін магістерського циклу, сприяє формуванню дослідницької компетентності та забезпечує ґрунтовну теоретико-практичну підготовку до написання й успішного захисту магістерської дисертації.

Для ефективного вивчення курсу студенту бажано володіти базовими навичками роботи з текстовими редакторами, електронними інформаційними базами, елементарними інструментами

пошуку, обробки та впорядкування цифрових даних. Такі навички забезпечують можливість працювати з емпіричними матеріалами, здійснювати аналітичні операції та виконувати практичні завдання, що є обов'язковими складовими дисципліни.

3. Зміст навчальної дисципліни

1. Психологічні механізми впливу цифрових середовищ на людину
2. Когнітивні викривлення у цифровій поведінці та алгоритмічному контексті
3. Психологія уваги та інформаційного перевантаження в цифрову епоху
4. Поведінковий дизайн і інженерія звичок у цифрових платформах
5. Емоційна архітектура інтерфейсів та афективний дизайн
6. Психологія переконання в алгоритмічно керованих інформаційних потоках
7. Алгоритмічне посередництво та автономія особистості
8. Психологія групової поведінки, поляризації та онлайн-радикалізації
9. Довіра до інтелектуальних систем та психологія алгоритмічної авторитетності
10. Взаємодія людини з інтелектуальними агентами
11. Конструювання цифрової ідентичності та множинність онлайн-Я
12. Психологія платформних ризиків та цифрових розладів
13. Психологічна природа маніпулятивних механізмів цифрових інтерфейсів
14. Етичні та психологічні дилеми цифрового впливу і вразливість користувача
15. Майбутнє психології цифрового впливу і трансформація соціальної поведінки

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з літературою.

Основна література

1. Соціологія. Основи загальної, спеціальних та галузевих теорій. Підручник. Затверджено МОН України. Лукашевич М. П., Туленков М. В., Яковенко Ю. І. Виробник: Каравела. 2024. 544 с.
2. Медіаграмотність : навчальний посібник / За редакцією Прокопенко О., Бондаря Ю. Колектив авторів: Бондар Ю., Горська К., Дуцик Д., Кравченко О., Кулаков А., Романюк А., Юркова О. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2025. 136 с.
3. Москалець В. П. Загальна психологія. – [текст]: В. П. Москалець. К. Ліра-К, 2020. 564 с.
4. Kitchin R. The Data Revolution. SAGE Publications, 2021. 296 p.
5. Iliadis A., Russo F. Critical Data Studies. Polity Press, 2022. 224 p.

Допоміжна

1. Методологія досліджень мас-медіа: робоча книга (handbook) / за заг. ред. К. Г. Сірінюк-Долгарьової. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 156 с.
2. Міщенко М. Громадська думка існує, але чи завжди її можна виявити // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2022. №3. С. 149–160.
3. Онищенко О. О. Теорії маніпуляції масовою свідомістю: «вікно Овертона та спіраль мовчання» // Актуальні проблеми політики. 2022. Вип. 70. С. 55-59.
4. D'Ignazio C., Klein L. Data Feminism. MIT Press, 2020. 328 p.
5. van Dijck J., Poell T., de Waal M. The Platform Society: Public Values in a Connective World. Updated edition, Oxford University Press, 2021.
6. Beer D. The Data Gaze: On Power, Surveillance and the Digital. New edition, SAGE, 2021.
7. Floridi L., Cowls J. Introduction to AI Ethics. Springer, 2023.
8. Rieder B., Hofmann J. Computational Power: Platforms, Users and the Ethics of Algorithms. MIT Press, 2023.
9. Cohen J. N. . Adapting to AI: How Will Generative AI Affect Work? How Should We Respond?. 2024.DOI: <https://doi.org/10.31235/osf.io/ejqan>.
10. Wilderom R., Price T., Heitland T. AI-Augmented Cultural Sociology: Guidelines for LLM-assisted text analysis and an illustrative example. DOI: <https://doi.org/10.31235/osf.io/tx8jn>.

11. Харченко В. О. Основи машинного навчання : навч. посіб. / В. О. Харченко. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 264 с.
12. Соціологічне метатеоретизування: історія та сучасність / За заг. ред. В. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. 506 с.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

Лекція 1

Тема 1. Психологічні механізми впливу цифрових середовищ на людину

Основні питання: Поняття цифрового середовища як психосоціального простору. Базові психологічні механізми впливу: увага, емоції, підкріплення, соціальне порівняння, нормативний тиск. Зміна структури повсякденної взаємодії під впливом платформ. Цифрове середовище як «архітектура вибору» для користувача.

СРС: Аналіз власної щоденної цифрової рутини: виявлення основних каналів впливу (повідомлення, стрічка, рекомендації) та опис відповідних психологічних механізмів (увага, емоції, страх пропустити, соціальне порівняння).

Література: Москалець, 2020; Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025; van Dijck et al., 2021.

Лекція 2

Тема 2. Когнітивні викривлення у цифровій поведінці та алгоритмічному контексті

Основні питання: Когнітивні евристики й упередження як основа вразливості до цифрового впливу. Евристика доступності, підтверджувальне упередження, ефект повторення, ефект правдоподібності, «упередження в бік згоди». Як алгоритми підсилюють викривлення сприйняття інформації. Псевдонауковий, конспірологічний та маніпулятивний контент як тест на когнітивну стійкість.

СРС: Скласти приклади принаймні трьох когнітивних викривлень на основі власних або публічних онлайн-дискусій (коментарі, пости, новини), коротко пояснити механізм кожного викривлення.

Література: Москалець, 2020; Медіаграмотність, 2025; Міщенко, 2022; Iliadis & Russo, 2022.

Лекція 3

Тема 4. Поведінковий дизайн і інженерія звичок у цифрових платформах

Основні питання: Поняття поведінкового дизайну. Цифрові тригери, петлі звичок, механізми миттєвого та відкладеного підкріплення. Нескінченна стрічка, push-сповіщення, лічильники реакцій як елементи інженерії звичок. Психологія залежності від платформ. Межа між корисною залученістю та експлуатацією вразливостей користувача.

СРС:

Проаналізувати дві платформи (наприклад, Instagram і TikTok) за схемою: тригер - дія - нагорода - формування звички. Письмово описати, які елементи інтерфейсу та логіки роботи системи підтримують звичку повертатися.

Література: Медіаграмотність, 2025; van Dijck et al., 2021; Beer, 2021.

Лекція 4

Тема 6. Психологія переконання в алгоритмічно керованих інформаційних потоках

Основні питання: Класичні моделі переконання та впливу в масових комунікаціях. Соціально-психологічні механізми переконання: авторитет, соціальне підтвердження, дефіцит, емоційний тиск, страх, наратив. Алгоритмічне таргетування як підсилювач переконувального впливу. Новинні стрічки, політична реклама, комерційний контент: як конструюються повідомлення, що «працюють» на різні аудиторії.

СРС: Здійснити мікроаналіз власної інформаційної стрічки (новини / соцмережі) на предмет використання переконувальних технік: визначити не менше трьох типів впливу та проілюструвати їх прикладами.

Література: Медіаграмотність, 2025; Онищенко, 2022; Соціологія, 2024; van Dijck et al., 2021.

Лекція 5

Тема 8. Психологія групової поведінки, поляризації та онлайн-радикалізації

Основні питання: Групова динаміка в цифрових просторах: конформізм, деіндивідуація, групове мислення. Ефект ехокамер, фільтраційні бульбашки та інформаційна сегрегація. Моральна збудженість, цифрова агресія, токсична комунікація. Психологічні механізми поступової онлайн-радикалізації та втягування в екстремістські спільноти.

СРС: Обрати одну дискусію / конфлікт у цифровому середовищі (коментарі під новиною, публічний скандал, поляризована тема) та описати прояви групового мислення, поляризації та емоційного загострення.

Література: Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025; Beer, 2021; van Dijck et al., 2021.

Лекція 6

Тема 10. Взаємодія людини з інтелектуальними агентами

Основні питання: Психологічні особливості взаємодії з чат-ботами, віртуальними помічниками та іншими інтелектуальними агентами. Персоніфікація технологій і приписування їм інтенцій. Ефекти довіри, покладання на рекомендації та «делегування» рішень. Межа між інструментальною взаємодією та емоційною прив'язаністю до агентів.

СРС: Опис власного досвіду або кейсу взаємодії з інтелектуальними агентами (чат-боти, голосові помічники, рекомендаційні системи) з фокусом на довіру, очікування та розчарування.

Література: Floridi & Cowls, 2023; van Dijck et al., 2021; Beer, 2021; Kitchin, 2021.

Лекція 7

Тема 12. Психологія платформних ризиків та цифрових розладів

Основні питання: Поняття платформних ризиків для психічного здоров'я. Проблеми залежності від соцмереж, FOMO, компульсивного скролінгу, гейміфікованої поведінки. Кібербулінг, доксинг, хейтерство як джерела психологічної травматизації. Цифрові розлади як феномен на перетині індивідуальної вразливості й платформного дизайну.

СРС: Підготувати короткий огляд одного аспекту цифрових ризиків (залежність, тривожність, порушення сну, депресивні симптоми), спираючись на доступні емпіричні дослідження та публікації в наукових / професійних джерелах.

Література: Москалець, 2020; Медіаграмотність, 2025; Beer, 2021; van Dijck et al., 2021; Data Feminism, 2020 (у частині критики структурних умов і нерівностей).

Лекція 8

Тема 14. Етичні та психологічні дилеми цифрового впливу і вразливість користувача

Основні питання: Поняття вразливості користувача у цифровому середовищі. Дилеми між ефективністю платформ і захистом автономії, приватності, психічного благополуччя. Алгоритмічні асиметрії влади: хто контролює умови впливу і хто не має можливості їх змінити. Психологічні наслідки тривалого перебування у середовищі високого цифрового впливу. Питання відповідальності: користувач, платформа, держава, експертні спільноти.

СРС: Написати есе (2-3 сторінки) про одну етичну дилему цифрового впливу (наприклад, таргетинг уразливих груп, політична реклама, алгоритмічні рейтинги, дитяча аудиторія) з позицій психології та соціології.

Література: Floridi & Cowls, 2023; Rieder & Hofmann, 2023; Data Feminism, 2020; van Dijck et al., 2021; Соціологія, 2024.

Семінарські (практичні) заняття

Семінарське заняття 1

Тема 1. Психологічні механізми впливу цифрових середовищ на людину

Основні питання: Психологічні моделі цифрового впливу (Б. Дж. Фогг / B. J. Fogg). Механізми формування поведінки у цифровому середовищі: підкріплення, тригерні реакції, соціальне порівняння (Л. Фестінгер / Leon Festinger). Емоційна реактивність як результат взаємодії з платформами. Трансформація

повсякденних практик під дією алгоритмічного середовища. Індивідуальні відмінності та їх роль у сприйнятті цифрових стимулів.

СРС: Підготувати опис "цифрового дня" користувача з аналізом психологічних механізмів, які активуються у різні моменти взаємодії.

Література: Москалець, 2020; Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025.

Семінарське заняття 2

Тема 2. Когнітивні викривлення у цифровій поведінці та алгоритмічному контексті

Основні питання: Евристика доступності та ефект підтвердження (А. Тверські / Amos Tversky, Д. Канеман / Daniel Kahneman). Ефект ореолу та упередження підтвердження у персоналізованих стрічках. Алгоритмічне підсилення когнітивних помилок. Феномен «фільтраційних бульбашок» (Е. Парізер / Eli Pariser). Межа між критичністю та конспіративним мисленням.

СРС: Вибрати цифрову дискусію та визначити не менше трьох когнітивних викривлень у поведінці користувачів.

Література: Москалець, 2020; Медіаграмотність, 2025; Міщенко, 2022.

Семінарське заняття 3

Тема 3. Психологія уваги та інформаційного перевантаження в цифрову епоху

Основні питання: Моделі уваги (Д. Бродбент / Donald Broadbent; А. Трізман / Anne Treisman). Цифрові стратегії захоплення уваги. Інформаційне перевантаження (Е. Тоффлер / Alvin Toffler) та його психологічні наслідки. Мікроперемикання як характеристика сучасної цифрової поведінки. Концепція економіки уваги у цифрових середовищах.

СРС: Протягом 3-х днів вести "щоденник уваги" та визначити моменти найбільшої вразливості до інформаційного шуму.

Література: Москалець, 2020; Медіаграмотність, 2025; Beer, 2021.

Семінарське заняття 4

Тема 4. Поведінковий дизайн і інженерія звичок у цифрових платформах

Основні питання: Модель поведінкового впливу Фогга ($B = MAP$). Процес формування звички (Ч. Даргі / Charles Duhigg). Гейміфікація як інструмент підкріплення. Експлуатація психологічних вразливостей у платформних інтерфейсах. Межа між корисною звичкою та залежністю.

СРС: Проаналізувати цифрову платформу за моделлю "тригер – дія – підкріплення – звичка".

Література: Медіаграмотність, 2025; van Dijck et al., 2021; Beer, 2021.

Семінарське заняття 5

Тема 5. Емоційна архітектура інтерфейсів та афективний дизайн

Основні питання: Теорія емоцій П. Екмана (Paul Ekman). Вплив кольору та мікроанімацій на емоційний стан користувача. Принципи афективного дизайну. Перевага емоційно насиченого контенту у цифрових середовищах. Маніпуляція настроєм користувача через інтерфейсні рішення.

СРС: Порівняти два інтерфейси та визначити, які емоційні реакції вони провокують.

Література: Москалець, 2020; Медіаграмотність, 2025; D'Ignazio & Klein, 2020.

Семінарське заняття 6

Тема 6. Психологія переконання в алгоритмічно керованих інформаційних потоках

Основні питання: Шість принципів переконання (Р. Чалдіні / Robert Cialdini). Соціальне підтвердження та дефіцит як основа цифрової поведінки. Таргетинг як механізм персонального впливу. Моделі когнітивної вразливості до переконання. Межа між переконанням та маніпуляцією у цифровому контексті.

СРС: Проаналізувати рекламне повідомлення та визначити психологічні механізми впливу.

Література: Медіаграмотність, 2025; Онищенко, 2022; Соціологія, 2024.

Семінарське заняття 7

Тема 7. Алгоритмічне посередництво та автономія особистості

Основні питання: Концепція автономії у психології (Е. Деці / Edward Deci, Р. Раян / Richard Ryan). Алгоритмічне посередництво як звуження простору вибору. Практики делегування рішень алгоритмам.

Феномен «звуженого горизонту» у персоналізованих середовищах. Вплив передбачуваності рекомендацій на відчуття самостійності.

СРС: Написати есе про ситуацію, у якій рекомендаційна система вплинула на прийняття рішення.

Література: van Dijck et al., 2021; Beer, 2021; Floridi & Cows, 2023.

Семінарське заняття 8

Тема 8. Психологія групової поведінки, поляризації та онлайн-радикалізації

Основні питання: Теорія соціальної ідентичності (Г. Теджфел / Henri Tajfel). Конформізм та деіндивідуалізація (Ф. Зімбардо / Philip Zimbardo). Алгоритмічне підсилення екстремальних думок. Емоційна ескалація у цифрових групах. Поступова радикалізація під впливом емоційно зарядженого контенту.

СРС: Проаналізувати приклад онлайн-групи або конфлікту на предмет поляризації.

Література: Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025; Beer, 2021.

Семінарське заняття 9

Тема 9. Довіра до інтелектуальних систем та психологія алгоритмічної авторитетності

Основні питання: Механізми довіри до технологій (Б. Рівз / Byron Reeves, К. Насс / Clifford Nass). Поняття алгоритмічного авторитету. Роль прозорості та інтерфейсу у формуванні довіри. Ілюзія нейтральності та об'єктивності алгоритмів. Психологічні ризики сліпої довіри.

СРС: Проаналізувати інтелектуальний сервіс і визначити чинники довіри та недовіри.

Література: Floridi & Cows, 2023; Rieder & Hofmann, 2023; Медіаграмотність, 2025.

Семінарське заняття 10

Тема 10. Взаємодія людини з інтелектуальними агентами

Основні питання: Теорія медіа рівності (Рівз, Насс). Антропоморфізація алгоритмів та ефект «соціальної присутності». Емоційна взаємодія з агентами. Психологічні ризики взаємодії з «розумними» співрозмовниками. Етичні аспекти взаємодії людина – агент.

СРС: Описати власну взаємодію з інтелектуальним агентом та емоційні реакції, які виникли.

Література: Floridi & Cows, 2023; van Dijck et al., 2021; Beer, 2021.

Семінарське заняття 11

Тема 11. Конструювання цифрової ідентичності та множинність онлайн-Я

Основні питання: Репрезентація себе у цифрових середовищах. Соціальне порівняння та самооцінка. Тиск цифрових очікувань. Множинність ролей у різних платформах. Психологічні наслідки розриву між онлайн-Я та офлайн-Я.

СРС: Провести рефлексивний аналіз одного цифрового профілю з поясненням механізмів самопрезентації.

Література: Соціологія, 2024; Медіаграмотність, 2025; D'Ignazio & Klein, 2020.

Семінарське заняття 12

Тема 12. Психологія платформних ризиків та цифрових розладів

Основні питання: Цифрова залежність як психологічний феномен. FOMO та тривожність. Механізми компульсивної перевірки повідомлень. Вразливі групи та ризики для психічного здоров'я. Стратегії профілактики цифрових розладів.

СРС: Обрати один тип ризику та описати його психологічну природу і можливі інтервенції.

Література: Москалець, 2020; Медіаграмотність, 2025; Beer, 2021.

Семінарське заняття 13

Тема 13. Психологічна природа маніпулятивних механізмів цифрових інтерфейсів

Основні питання: Концепція маніпуляції у психології (Г. Шиллер / Herbert Schiller). Dark patterns як спосіб впливу на поведінку. Механізми примусу через дизайн. Експлуатація емоційних станів користувача. Межа між підштовхуванням та маніпуляцією.

СРС: Проаналізувати інтерфейс платформи на предмет маніпулятивних елементів.

Література: Медіаграмотність, 2025; Онищенко, 2022; Rieder & Hofmann, 2023.

Семінарське заняття 14

Тема 14. Етичні та психологічні дилеми цифрового впливу і вразливість користувача. Майбутнє психології цифрового впливу і трансформація соціальної поведінки

Основні питання: Етичні ризики таргетингу та персоналізації. Психологічна вразливість окремих груп. Емоційна маніпуляція як інструмент цифрового впливу. Питання відповідальності платформ. Психологічні наслідки непрозорого алгоритмічного управління. Емоційні та поведінкові ефекти розвитку штучного інтелекту. Трансформація комунікації у метавсесвітах. Колективні дії у постплатформних середовищах. Нові ризики для саморегуляції та автономії. Перспективи інтеграції психології та соціології у вивченні цифрового впливу.

СРС: Описати етичну дилему з цифрової практики та визначити психологічні ризики для користувача. Підготувати аналітичний огляд однієї трансформації поведінки, спричиненої інтелектуальними системами.

Література: Floridi & Cows, 2023; D'Ignazio & Klein, 2020; Rieder & Hofmann, 2023, van Dijck et al., 2021; Beer, 2021.

Семінарське заняття 15

Модульна контрольна робота

6. Самостійна робота студента

Самостійна робота здобувача включає:

підготовка до аудиторних занять – 64 год;

підготовка до модульної контрольної роботи – 4 год;

підготовка до заліку – 6 год.

Загалом – 74 год.

Під час планування індивідуального завдання з певного ОК необхідно забезпечити баланс часу СРС відповідної освітньої компоненти. Підґрунтям цього розрахунку є орієнтовні норми часу на виконання здобувачами вищої освіти окремих робіт:

Вид роботи	Підготовка до одного аудиторного академічного часу					Підготовка та складання		Виконання	
	Лекції	Практичні	Семінарські	Лабораторні	МКР* (денна)	Залік	Екзамен	ІСЗ (денна)	ДКР (заочна)
Норма часу (год.)	0,3-0,5	0,5-1	1,5-2	1-1,5	2	6	30	10-15	10-20

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опрацьовуючи навчальний матеріал навчальної дисципліни «Психологія цифрового впливу», студенти виконують завдання до семінарських занять, пишуть модульну контрольну роботу та здають усно екзамен (додатки до силабусу). Ці види робіт сприяють закріпленню та поглибленню теоретичних знань студентами з окремих тем модуля, розвивають навички самостійної роботи з першоджерелами, сприяють формуванню теоретичного соціологічного мислення та уяви.

Відвідування та виконання завдань

Студенту складно буде належно підготуватись до практичного заняття та екзамену, якщо буде пропускати лекції. Для студентів, які бажають продемонструвати відмінні результати навчання, активна робота на лекційних заняттях є необхідною. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь студента на практичних заняттях є обов'язковою. Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни.

Студенти, які пропустили практичні заняття, можуть не допустити зниження підсумкового рейтингу, своєчасно (протягом семестру) опрацювавши відповідні теми і виконавши завдання, передбачені для пропущених занять. Не треба чекати наближення заліково-екзаменаційної сесії для відповідного спілкування з викладачем. Варто це робити як тільки студент буде готовий продемонструвати свої знання і навички з пропущених тем.

Теми і завдання для практичних занять передбачені силабусом, доступні з особистого кабінету студента в системі «Moodle» або «Кампус».

На лекціях та практичних заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, письмових нотатків, але лише для цілей, зумовлених темою заняття і відповідним тематичним завданням. Відповідати на питання викладача, читаючи з екрану смартфона, ноутбуку, підручника чи нотаток не варто. Це характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку. Відповіді студента можуть спиратись на підручні матеріали, але повинні бути вільними від читання тексту.

Форми роботи

Лекційні і семінарські заняття проводяться відповідно до вимог нормативно-методичних документів та рейтингової системи оцінювання знань студентів. На лекціях використовуються комп'ютерні презентації з висвітленням основних положень тем, з урахуванням тематики занять: з підручників, навчальних посібників та словників по соціології.

На семінарських заняттях студенти обговорюють тексти першоджерел та професійні коментарі щодо їх змісту. Семінарське заняття дає можливість оцінити, з одного боку, рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії, висловлення власної думки), з іншого – засвоювати завдання модульного контролю. Результати роботи студента оцінюються викладачем згідно діючої бальної системи і свідчать про ефективність контролю роботи студента. Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилання на джерела; обґрунтованість особистих висновків.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання

Студенти мають можливість підняти будь-яке питання, яке стосується процедури контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами. Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>. (інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності).

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

Політика використання штучного інтелекту

Політика використання штучного інтелекту та її принципи регламентуються наказом «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в КПІ ім. Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://osvita.kpi.ua/node/1225>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

1. відповіді, вирішення завдань та доповнення відповідей інших студентів у процесі дискусії на семінарських заняттях;
2. виконання МКР.

Студент отримує найвищий рейтинг, якщо бере активну участь на семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань, викладає її чітко і логічно.

Належна підготовка студента до практичного заняття займатиме в середньому 1,5-3 години.

Викладач оцінює роботу студента на кожному практичному занятті. Підсумкова кількість балів за роботу на практичних заняттях виставляється викладачем в електронному кампусі.

1. Робота на семінарських заняттях оцінюється максимально в 5 балів.

Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $5 \text{ балів} \times 14 = 70 \text{ балів}$.

Критерії оцінювання:

«відмінно» 5 балів – студент отримує при відповіді на більшість питань семінарського заняття. Відповідь вважається повною, якщо студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, переважно надає повні та аргументовані відповіді, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

«добре» 4 бали – студент бере участь в обговоренні окремих питань плану семінарського заняття, демонструє хороший рівень знання матеріалу.

«задовільно» 3 бали – студент бере участь в обговоренні одного питання плану семінарського заняття або демонструє доволі поверхові знання, не демонструє власної позиції з обговорюваних проблем.

«незадовільно» – немає відповідей – 0-2 балів.

2. Модульна контрольна робота

МКР передбачає написання есе за однією з тем, перелік яких наведений у додатку 1.

Ваговий бал – 30.

Оцінювання есе здійснюється за наступними критеріями:

«відмінно» – 27-30 балів – студент формулює точні дефініції, надає теоретично обґрунтовані аргументи щодо теми есе, демонструє власну аргументовану позицію;

«добре» – 23-26 бал – відображається сутність теми, але наявні неточності у відповіді;

«задовільно» – 18-22 балів – неповна відповідь, наявні суттєві помилки;

«незадовільно» – 0-17 балів – некоректна відповідь.

3. Заохочувальні бали

Всього не більше 10 балів за такі види робіт:

- за науково-дослідницьку діяльність (участь у конференціях, конкурсах студентських робіт, публікації);
- участь у факультетських олімпіадах з дисципліни та всеукраїнських олімпіадах.

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни доводиться до здобувачів на заліку під час заліково-екзаменаційної сесії.

Здобувачі, які мають рейтингову оцінку 60 і більше балів, отримують відповідну до набраного рейтингу оцінку без додаткових випробувань.

Зі здобувачами, які мають рейтингову оцінку менше 60 балів, а також з тими здобувачами, хто бажає підвищити свою рейтингову оцінку, викладач проводить семестровий контроль у вигляді залікової контрольної роботи або співбесіди.

4. Залік.

Ваговий бал – 100.

Залік має вигляд переліку питань, на які повинен відповісти студент. Питання є різними за змістом, відповідають тематиці лекцій, семінарів, самостійної роботи, питань з самоконтролю.

Критерії оцінювання

95-100 балів - студент демонструє глибоке знання змісту навчального матеріалу, здатність до системного й міждисциплінарного аналізу проблем курсу; вільно й коректно використовує наукові поняття та терміни, формулює логічні, аргументовані висновки, виявляє власну обґрунтовану позицію щодо дискусійних питань;

85-94 бали - студент демонструє дуже добрий рівень засвоєння навчального матеріалу, добре орієнтується в основних темах курсу, здатний до аналізу та узагальнення; можливі поодинокі неточності у формулюваннях або прикладах, які не впливають суттєво на загальний рівень відповіді;

75-84 бали - студент демонструє достатньо повне розуміння основних тем і питань курсу. Використовує базову наукову термінологію, однак аналіз є переважно описовим; висновки сформульовані, але не завжди достатньо аргументовані;

65-74 бали - студент демонструє загальне уявлення про навчальний матеріал, але відповіді містять помітні неточності у визначеннях, прикладах або логіці викладу; застосування наукової термінології є обмеженим, аналітична складова виражена слабо;

60-64 бали - студент демонструє фрагментарні знання окремих тем курсу, орієнтується лише в частині ключових понять; відповіді неповні, поверхові, висновки недостатньо обґрунтовані або відсутні;

0-59 балів - студент не орієнтується у ключових поняттях і проблематиці курсу, демонструє поверхові або хаотичні знання; відсутні аналітичне мислення та вміння застосовувати отримані знання; відповіді нелогічні або неповні.

Умови позитивної проміжної атестації:

Для отримання «зараховано» з першої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 10 балів, для отримання «зараховано» з другої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 20 балів.

Умови допуску до заліку:

Умовою допуску студента до заліку є зарахування модульної контрольної роботи.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Рейтингова оцінка здобувача (бали)	Університетська шкала оцінок рівня здобутих компетентностей (результатів навчання)
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно

Можливі відмітки у відомості семестрового контролю:

Не допущено	Невиконання умов допуску до семестрового контролю
Усунено	Порушення принципів академічної доброчесності або морально-етичних норм поведінки
Не з'явився	Здобувач, був допущений, але не з'явився на залік

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації студентам

Працюючи на лекції студенту варто конспектувати основні поняття, ознаки, класифікації, визначення, алгоритми, про які розповідатиме викладач. Це дозволить студенту краще презентувати свою

позицію (думку), критично оцінювати позиції (думки) інших студентів, ставити питання викладачу та студентам. Обсяг засвоєного навчального матеріалу і глибина його розуміння від цього збільшуватиметься. Готуючись до практичного заняття студенту бажано опрацювати лекційний матеріал певної теми, ознайомитись з додатковими ресурсами в списку літератури. Якщо студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо студент не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення соціально-гуманітарних дисциплін є вироблення навичок логічного мислення, ведення дискусії та висловлення власних думок. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи студента і буде негативно впливати на його загальний рейтинг.

Пропуски студентом занять за поважних причин, відпрацювання пропущених студентом тем можливо у формі написання творчих есе.

Неформальні дистанційні та онлайн курси

За бажанням здобувача, в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин дисципліни в асинхронному режимі, зокрема через опанування дистанційних курсів та інших форм неформального навчання. Для врахування в рейтинговій системі оцінювання балів за такі курси, вони мають змістовно відповідати певним темам силабусу, а їх проходження узгоджене з викладачем дисципліни. На підтвердження проходження неформального навчання студент має надати відповідний документ (сертифікат) із зазначенням назви курсів та їх обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського: <https://osvita.kpi.ua/node/179>

Можливе також використання інших масових відкритих онлайн або офлайн курсів (повністю або частково) за умови погодження їх тематики та змісту з лектором.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри соціології, докт. соц. наук, Кухтою М.П.

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 16 від 23.06.2026)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 7 від 30.06.2026)

Додаток 1.

Завдання до МКР.

Написання есе (до 5 сторінок).

Тема на вибір:

Тема есе обирається студентом із запропонованого переліку. Есе має продемонструвати здатність студентів застосувати концепти та інструменти цифрової соціології даних, розглянуті в межах дисципліни, а також уміння формулювати аргументовану позицію та працювати з науковими джерелами.

Тематика есе (обрати одну тему)

1. Психологічні механізми цифрового середовища, що впливають на формування уваги, емоцій і поведінки користувачів.

2. Когнітивні викривлення у цифровій взаємодії та їх роль у сприйнятті алгоритмічно сформованого інформаційного поля.

3. Поведінкова інженерія цифрових платформ як інструмент формування звичок і залежних моделей взаємодії.

4. Емоційний дизайн інтерфейсів і роль афективних стимулів у цифровому впливі.
5. Алгоритмічні механізми переконання та їх психологічні наслідки у середовищі персоналізованих інформаційних потоків.
6. Зміна автономії особистості в умовах алгоритмічного посередництва та інтелектуальних рекомендаційних систем.
7. Психологічні чинники групової поляризації і радикалізації в онлайн-середовищах.
8. Феномен довіри до інтелектуальних систем і психологічні підстави сприйняття алгоритмічного авторитету.
9. Взаємодія людини з інтелектуальними агентами та формування нових моделей соціальної поведінки.
10. Психологічні механізми конструювання цифрової ідентичності у багатовимірних онлайн-просторах.
11. Психологічні ризики цифрових середовищ та природа цифрових розладів у поведінці користувачів.
12. Маніпулятивні стратегії цифрових інтерфейсів і психологічні підстави їх ефективності.
13. Етичні й психологічні виклики впливу інтелектуальних систем на користувача та фактори вразливості людини у цифровому середовищі.
14. Трансформація соціальної та індивідуальної поведінки під впливом інтелектуальних систем.
15. Майбутні виклики психології цифрового впливу в умовах розвитку генеративного штучного інтелекту.

При написанні есе продемонструвати власну позицію по темі есе та проблемах, що підіймаються у публікаціях, та дотримуватись наступної структури:

Вступ. Перші кілька речень повинні визначити тему есе, мету та наміри автора публікації в дослідженні певної проблеми.

Основна частина. У цій частині слід детально розглянути основні ідеї, аргументи та приклади автора публікації.

Висновки. У цій частині слід навести свої узагальнюючі висновки. Чи вдалось автору на задовільному рівні дослідити певну проблему? Якими є пропозиції або рекомендації щодо подальшого дослідження даної теми?

Список літератури. Якщо ви використовували будь-які джерела для свого есе, то необхідно їх вказати у списку літератури. В такому разі в тексті обов'язковими є посилання на використану літературу, наприклад [3, с. 5], що означає посилання на джерело під №3 у списку літератури на с. 5. Посилання на електронні джерела (інтернет-статті, відео) не маркуються сторінкою. Тоді посилання оформлюється (як приклад) таким чином: [4], що означає посилання на джерело під №4.

Додаток 2.

Питання до екзамену.

1. Психологічні механізми впливу цифрових середовищ на когнітивні процеси користувача.
2. Дія принципу обмеженої раціональності у цифровій поведінці.
3. Вплив структурованості цифрових платформ на сприйняття інформації.
4. Поняття когнітивного викривлення та його роль у взаємодії з алгоритмічним контентом.
5. Евристики вибору у цифровому середовищі та їх психологічні наслідки.
6. Алгоритмічне підсилення когнітивних викривлень і утворення «інформаційних ніш».
7. Психологія цифрової уваги та механізми керування фокусом користувача.
8. Інформаційне перевантаження і його вплив на прийняття рішень в онлайн-середовищі.
9. Цикли уваги та їх експлуатація в архітектурі цифрових платформ.
10. Психологічні засади поведінкової інженерії та формування цифрових звичок.
11. Механізм «петлі звички» у цифрових сервісах і його застосування в дизайні платформ.
12. Поняття тригерів у поведінковому дизайні та їх роль у підтриманні активності користувача.
13. Афективні стимули в інтерфейсі та їхній вплив на емоційний стан користувача.
14. Принципи емоційного дизайну інтерфейсів і технологій залучення.
15. Психологічна дія візуальних, кольорових та динамічних елементів цифрового інтерфейсу.
16. Алгоритмічні механізми переконання у персоналізованих стрічках контенту.
17. Теорії соціального впливу (Чалдині, Bandura / Бандура) у контексті цифрових платформ.

18. Психологічні стратегії, що використовуються рекомендаційними системами для зміни поведінки.
19. Зміна автономії користувача в умовах алгоритмічного посередництва.
20. Феномен «делегованого вибору» та його психологічні наслідки.
21. Психологічні механізми формування залежності від алгоритмічних порад.
22. Причини групової поляризації в онлайн-середовищах і психологія радикалізації.
23. Роль емоційного контенту в загостренні поляризації цифрових спільнот.
24. Динаміка групової ідентичності в онлайн-просторах.
25. Психологічна природа довіри до інтелектуальних систем.
26. Фактори, що формують відчуття алгоритмічного авторитету.
27. Ілюзії точності та об'єктивності, зумовлені роботою алгоритмів.
28. Психологія взаємодії людини з інтелектуальними агентами.
29. Антропоморфізація цифрових агентів і її психологічні наслідки.
30. Ефекти соціальної присутності у взаємодії з AI.
31. Конструювання цифрової ідентичності та її мультиплікація на різних платформах.
32. Психологічні фактори самопрезентації в онлайн-середовищі.
33. Розрив між цифровим та офлайн-Я і його психологічні наслідки.
34. Цифрові розлади як форма порушення поведінкової та емоційної регуляції.
35. Психологічні механізми формування залежності від цифрових платформ.
36. Поняття токсичної залученості та його психологічний зміст.
37. Маніпулятивні механізми цифрових інтерфейсів і принципи їх психологічного впливу.
38. Темпоральні маніпуляції платформ (автоплей, нескінченна стрічка) і їх роль у поведінці користувача.
39. Психологічна вразливість користувача та фактори її підсилення у цифрових середовищах.
40. Етичні проблеми психологічного впливу цифрових технологій на користувача.
41. Психологія ризиків у взаємодії з персоналізованими інформаційними системами.
42. Психологічні наслідки непрозорості алгоритмічних рішень.
43. Механізми формування хибних уявлень про роботу алгоритмів.
44. Психологія інформаційної довіри та її руйнування в умовах алгоритмізації.
45. Емоційний вплив алгоритмічних подач інформації на індивідуальну поведінку.
46. Соціально-психологічні наслідки платформізації комунікації.
47. Психологічні підстави масового поширення дезінформації у цифрових середовищах.
48. Майбутні тенденції психології цифрового впливу в умовах розвитку генеративного AI.
49. Зміна структури соціальної взаємодії під впливом інтелектуальних систем.
50. Психологічні механізми адаптації людини до цифрових середовищ, що швидко змінюються.